

BEVEZETŐ

A *FORDULAT* 26. SZÁMÁHOZ

A 2008-as válság, majd a 2010 után kiépülő, magát a Nemzeti Együttműködés Rendszerének nevező rezsim alapvetően változtatta meg az életet Magyarországon. A tulajdon- és gazdasági viszonyok, az állami intézmények és a nyilvánosság átalakítása, valamint az erőteljes nemzeti radikális szimbolikus politizálás a magyarországi társadalom rendszerváltás utáni történetének egy új fejezetét hozták el.

Nyolc év telt el azóta, hogy a Helyzet Műhely, egy fiatal társadalomkutatókból álló kutatóműhely 2011-ben megalakult, és öt esztendő azóta, hogy 2014-ben, a *Fordulat* 21. számában a Helyzet Műhely a rendszerváltás olyan értelmezését adta, mely az 1989-es eseményeket nemcsak a magyar történelem, hanem a globális kapitalizmus történetének részeként értelmezte. Most bizonyos értelemben a 21. lapszám folytatását tartja a kezében az olvasó. Eltérően azoktól a megközelítésektől, melyek a 2010 után kiépült rezsimet elsődlegesen politikai perspektívából elemzik és a demokratikus intézmények leépülését, vagy az állam gazdaságformáló szerepét viszonylagos önállóságukban vizsgálják, a szerzők a 2008-as válság hatásait és a 2010 utáni politikai-gazdasági folyamatokat Magyarországon a tőkés világrendszer történetének, főképp az 1970-es évek óta tartó globális válságperiódusnak, az úgynevezett *hosszú lejtmenetnek* a részeként értelmezik.

A lapszám nyitó tanulmánya felvázolja a Helyzet Műhely és e lapszám világrendszer-elemzés hagyományához kapcsolódó elméleti keretét, és hogy hogyan értelmezi e lapszám a magát NER-nek nevező rezsimet. E tanulmány, összhangban az egész lapszámmal, a második világháború utáni globális gazdasági ciklus válságának 2008 utáni fázisában kialakuló tőkefelhalmozási rezsimként értelmezi azt, amely a külső integráció követelményeinek kielégítését átmenetileg sikeresen egyeztetette össze egy új helyi oligarchia feltőkésítésével. Ebben az értelmezésében az új tőkefelhalmozási rezsimet félperifériás hegemonia támasztja alá, melynek része, hogy a Nemzeti Együttműködés Rendszere önmeghatározással elfedi az érdekkonfliktusokat, szimbolikusán inkorporálja a társadalom összes csoportját és láthatatlanná teszi az új tőkefelhalmozási rezsim veszteseit.

A lapszám következő két tanulmánya a társadalom két alapvető viszonyrendszerét, az osztályszerkezetet és a genderrezsimet elemzi a 2008 utáni Magyarországon. Mindkét

tanulmány annak a tágabb viszonyrendszernek a részeként értelmezi a magyarországi emberi viszonyokat, amelybe ezek a viszonyok beágyazódnak – ez a tágabb viszonyrendszer a tőkés világrendszer. Az osztályviszonyokról szóló tanulmány a magyar társadalom osztályszerkezetét a tőkés világ gazdasági rendszer globális osztályszerkezetének félperifériás részeként fogja fel. Bemutatja, hogy 2008 és 2010 után a tőke belső és külső felhalmozásának terhe fokozott mértékben hárul a háztartásokra, azon belül különösen az informális termelő és újratermelő (reproduktív) munkát végzőkre. Kifejti, hogy osztálypolitikáival az állam a tőke–munka viszonyokba beavatkozva köztes-közvetítő osztálypozíciókat is fenntart, valamint hogy a helyi munka egyszerre alávetett a centrumtőkének, a félperifériás, helyi tőkének, valamint a félperifériás, nem-helyi tőkének, vagyis azon tőkefrakcióknak, melyeket a 2010 után kiépült rezsim a „keleti nyitás” politikája keretében a centrumtőke ellensúlyozására hívott Magyarországra. A genderrezsimmről szóló tanulmány a 2008/2010 utáni nőpolitikát az 1950-es évek óta tartó lokális demográfiai lejtmenet és az ahhoz kapcsolódó abortuszdiskurzus, az 1970-es évek óta tartó világ gazdasági lejtmenet, Magyarország függő, félperiférikus világrendszer-integrációja és a női munka társadalmi integrációja szempontjából vizsgálja.

A lapszám negyedik és ötödik tanulmánya a munka és a munkásság kérdésével foglalkozik. Ezek közül az előbbi a bérmunka fokozott kiszármányolása, valamint a bérmunkát nem végzők társadalmi megkülönböztetésének kettősségét elemzi, egyrészt a járműipari bérmunka 2008 utáni intenzívebbé válásának, másrészt a bérmunkából kiszoruló népesség etnicizálódásának példáján. Az utóbbi tanulmány kifejezetten a járműiparra koncentrál és a nemzetközi munkamegosztásban a 2000-es évekre átalakuló, majd a 2008-as világ gazdasági válságot követően megszilárduló hierarchikus szakosodással foglalkozik. Annak jelentőségét tárja fel a 2010 után kiépült félperifériás tőkefelhalmozási rezsim működésében, hogy a világpiacon érintő túltermelési válság, valamint az utóbbi évtizedben az elektromos motorok által elindított technológiai változások a német járműipar átszervezéséhez vezettek, az egyre inkább szabványosított és ezért stagnáló vagy csökkenő hozzáadott érték előállítására képes termelési folyamatokat a német járműgyártók Kelet-Közép-Európába telepítették át.

Az utolsó két tanulmány a társadalmi élet két kitérített terepével foglalkozik a 2008/2010 utáni Magyarországon, a lakhatással és a kultúrával. A lakhatásról szóló tanulmány a lakhatás globális gazdasági körülményeit, a lakáspolitikát és a háztartások saját erőforrásait egy és ugyanazon összefüggés részeként tárgyalja. Elméleti kerete szerint a lakhatás a felhalmozásnak és a társadalmi reprodukciónak egyaránt előfeltétele, és ezt az ellentmondásos viszonyt a tanulmány három része a válságkörülmények között átalakuló profitkivonási stratégiák szempontjából, a profitkivonás és társadalmi reprodukció viszonyai között közvetítő helyi politikák szempontjából, valamint a profitkivonás és reprodukció követelményei között helyben manőverező háztartások szempontjából vizsgálja. A kultúráról

szóló tanulmány azokat a társadalmi folyamatokat és struktúrákat vizsgálja, amelyek 2010 után a kultúra termelőinek pozícióit meghatározták. Három területen keresztül elemzi a kulturális termelésben bekövetkezett változásokat: a kulturális közmunka területének vizsgálata révén a foglalkoztatás- és osztálypolitikáknak a kultúrpolitikával való összefüggéseire mutat rá; a populáris zenei mezőn keresztül az állam és a piac változó viszonyát tárja fel; végül néhány újonnan létrejött vagy átalakult intézmény történeti változásán keresztül mutat rá az ideológiatermelés és az állami hegemon stratégiai alakulására.

A Helyzet Műhely maga is a 2008-as válság utáni években alakult, hogy a világrendszer-elemzés eszköztárával elemezze a magyar *helyzetet*. Jelen lapszám e vállalkozás fontos mérföldköve. A lapszám három ok miatt is rendhagyó. Az egyik, hogy – eltérően a korábbi *Fordulat*-számoktól – itt egyetlen fordítást sem közlünk. Mind a hét tanulmány e lapszám számára készült, először magyar nyelven jelenik meg. Szorosan kapcsolódik ehhez a második ok: valamennyi szerző egyetlen kutatóközösség, a Helyzet Műhely tagja. E lapszámban tehát tizenhét szerző összehangolt, közös munkáját nyújtjuk át. Harmadik sajátossága, hogy a lapszámban (közvetlenül e bevezető után) egy szövszedetet is közlünk, amely tizenhárom szerző, valamint Czirfusz Márton szerkesztői munkája. Az elmúlt években számos visszajelzést kaptunk, melyek szerint a Helyzet Műhely elemző nyelve – e sajátosan történeti, kritikai és globális politikai gazdaságtani fogalomkészlet – nem a legkönnyebben befogadható. A lapszám szerkesztőiként ezért – hasonlóan Immanuel Wallerstein magyarul is olvasható *Bevezetés a világrendszer-elméletbe* című könyvének (L'Harmattan–Eszmélet) fogalomtárához – igyekeztük egyfelől egységesíteni a lapszámban használt fogalmi hálót, másfelől törekedtünk arra is, hogy az elemzések kevesebb előismerettel is jobban követhetővé váljanak: a tanulmányok nyelve nyitottabb, könnyebben befogadható legyen. A szövszedet megjelelni, hogy adott kifejezést milyen értelemben használunk, hogyan kapcsolódik további kulcsfogalmainkhoz, és hogy melyeket tartjuk az adott terminushoz tartozó, legfontosabb szakirodalomnak. Bízunk benne, hogy olvasóinknak jelentős segítséget nyújthat mindez, s hogy a szövszedet révén könnyebben eljuthat elemzéseink fő állításaihoz és érveikhez.

Jó szívvel ajánljuk tehát e lapszámot mindenkinek, akit érdekel a 2008/2010 utáni Magyarország, a *válság és a hegemonia* – globálisan is, de különösen a kelet-közép-európai félperiférián.

**Barna Emília
Csányi Gergely
Éber Márk Áron**
**A Fordulat 26. számának szerkesztői,
a Helyzet Műhely tagjai**